

Krzysztof Pawlina, *Powołania Kapłańskie AD 2020*, Wydawnictwo Naukowe Collegium Bobolanum, Warszawa 2020, ss. 188.

Formacja kandydatów do kapłaństwa stanowi jeden z fundamentalnych obszarów, mających bezpośredni wpływ na jakość i efektywność posługi po otrzymaniu święceń. Dwadzieścia lat po wykonaniu pierwszych badań socjologicznych, które w roku 2000 objęły każde wyższe seminarium duchowne na terenie Polski, ks. Krzysztof Pawlina podjął się trudu ich ponowienia. W okresie dwóch ostatnich dekad nastąpił znaczący postęp cywilizacyjny spowodowany globalizacją, której towarzyszyło przyspieszeniem rozwoju gospodarczego i kulturalnego. Społeczeństwo w Polsce diametralnie zmieniło swoją tożsamość, stając się w pełni obywatelami Europy ze wszystkimi konsekwencjami tego faktu, rzutującymi także na indywidualne systemy wartości, wiedzę i światopogląd. Ten stan rzeczy znajduje wyraźne odzwierciedlenie w wynikach badań, którym poddano seminarzystów przyjętych na pierwszy rok studiów w wyższych seminarzach duchownych na terenie Rzeczypospolitej w roku 2020.

Recenzowana praca ma charakter analityczno-badawczy i z uwagi na swoją strukturę oraz precyzję w opracowaniu uzyskanych danych empirycznych może uchodzić za wzór dla innych tego typu publikacji. Tematyka monografii ma zakres heterogeniczny, pomimo ściśle określonego uniwersum podlegającego badaniu, wyniki zostały poddane szerokiej analizie, a efekty pracy znalazły się w zakresie zainteresowania zarówno teologii pastoralnej jak i socjologii. Przyjęta metoda badawcza jest prawidłowa i bardzo efektywna, pozwala bowiem na zebranie materiału porównawczego od stosunkowo dużej liczby powołanych, biorąc pod uwagę przyjęty w monografii metodologiczny mianownik, przy jednoczesnym zachowaniu właściwej specyfice badanej materii anonimowości respondentów.

Dokładna lektura pozwala wnikać w interesujące i obszernie ujęte wątki badawcze, dodatkowo omówione i wyjaśnione w tekście w sposób wyczerpujący, ułatwiając tym samym właściwą percepcję informacji przekazanych w formie graficznej. Negatywnym elementem wpływającym na estetykę pracy są występujące nieliczne błędy literowe, pojawiające się

głównie w wykresach i tabelach, nie ujmujące jednak w żadnym stopniu wartości opracowanych badań.

Układ książki zapewnia czytelnikowi komfortową lekturę głównie poprzez przejrzystość treści, a także właściwie zorganizowany podział omawianego materiału, ubogacony licznymi występującymi wizualizacjami wyników ukazanych w postaci wykresów i tabel. Główną część konstrukcji całej publikacji stanowi dziesięć szczegółowych rozdziałów (s. 13–163). Monografia została zwieńczona podsumowaniem, umieszczonym także w tłumaczeniu na język angielski oraz włoski, umożliwiającym zapoznanie się z nim także zainteresowanym osobom obcojęzycznym (s. 164–178). Książkę kończy bogata jak na standardy pracy badawczej bibliografia (s. 179–182) oraz spis treści w języku angielskim i włoskim (s. 183–188).

Rozdział pierwszy pełni rolę rozbudowanego wprowadzenia w tematykę pracy, stanowi bowiem zaproszenie czytelnika do pogłębienia wiedzy o etapach kształtowania się formacji kapłańskiej na przestrzeni dziejów (s. 13–24). W tej części autor bazując na dokumentach Kościoła ukazał zarys historyczny tworzenia definicji seminarium jako miejsca stanowiącego ośrodek formacji kleru. Następnie ks. Pawlina streścił soborową wizję kapłaństwa oraz bezpośrednio z niej wynikające regulacje prawne Stolicy Apostolskiej wydane na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci. W publikacji nie brak także nawiązań do polskiej myśli formacyjnej, wyrażonej w dokumentach krajowej Konferencji Episkopatu. Tworzone po *Vaticanium II* koncepcje stanowiły próbę odpowiedzi na pilną potrzebę reformy realizowaną w całym Kościele Powszechnym. Autor na zakończenie rozdziału obszernie omówił obecnie obowiązujące w Polsce *Ratio institutionis sacerdotalis*, nie pomijając przy tym procesu tworzenia najnowszych wytycznych wypracowanych przez doświadczenia kilku dekad pracy duszpasterskiej i formacyjnej.

Drugi rozdział publikacji dotyczy bezpośrednio wyników przeprowadzonych badań, porządkując zagadnienie geograficznych źródeł powołań (s. 25–47). Ten fragment książki przynosi podejmującemu lekturę szczegółową wiedzę o pochodzeniu seminarzystów, którzy w roku wykonania badań rozpoczęli proces formacyjny. Mimo że autor na tym etapie pracy zaznacza, że w badaniu nie wzięły udział cztery seminaria duchowne, to należy uznać, że brak jest na ten moment w literaturze przedmiotu innych, opublikowanych i tak dokładnie przygotowanych, opracowań dotyczących aktualnego stanu formacji kandydatów do kapłaństwa w Polsce. Omawiana pozycja – pomimo nieuwzględnienia wszystkich ośrodków przygotowania kleru – zachowuje swoją wyjątkową wartość poprzez stosunkowo duży obszar pozyskiwania wysokiej jakości wiedzy empirycznej. Istniejący

aktualnie stan badań na poziomie krajowym nie pozwala autorowi na możliwość licznych odniesień, gdyż praca, jak podkreślono wyżej, poprzez swój obszar i zakres ma charakter unikalny i nawiązuje w głównej mierze do analiz wykonanych dwie dekady temu, ukazując specyfikę zmian w odniesieniu do perspektywy czasowej. Interesujące byłoby zestawienie omawianego materiału z badaniami o zbliżonym charakterze wykonanymi w krajach Europy Zachodniej oraz państw nowej wiosny Kościoła w Afryce i Azji, pozwalające na konfrontację bieżącej problematyki pastoralnej w różnych środowiskach duszpasterskich.

Obszarem badań, który mógłby zostać podjęty w monografii, jest zagadnienie szczegółowego podziału na zawody wykonywane przed wstąpieniem do seminarium. Choć autor wskazuje na stosunkowo krótki i powierzchowny kontakt z pracą zarobkową powołanych, to z punktu widzenia duszpasterstwa dedykowanego poszczególnym grupom zawodowym interesujące mogłyby być wyniki badań obejmujących podział na branże, pełnione stanowiska oraz zadowolenie z wykonywania obowiązków służbowych. W tym kontekście mógłby zostać ujęty wpływ dotychczasowych doświadczeń na rynku pracy na podjęcie decyzji o rozeznaniu powołania oraz umiejętnościach, które nabyte przy okazji wykonywania zawodu, mogą stać się potrzebne i przydatne w środowisku kleryckim.

Rozdział trzeci podejmuje stosunkowo trudne do oszacowania i przeleczenia zagadnienie kulturowej oraz intelektualnej jakości powołań (s. 48–59). Przedstawione badania dotyczą takich aspektów jak zainteresowania i pasje, wiedza ogólna i religijna, a także przyzwyczajenia i nałogi powszechne w dobie kultury imagologicznej. Zwłaszcza ostatni podrozdział może stanowić bolesne podsumowanie stanu moralnego tych, którzy w przyszłości mają sprawować sakramenty *in persona Christi*.

Elementem, który mógłby dobrze uzupełnić wyżej podjęty kontekst, jest badanie doświadczenia powołanych w zakresie nawiązanych relacji i związków przed wstąpieniem do seminarium. Zarówno aspekt pastoralny, psychologiczny, jak i moralny poruszony w pracy mógłby zostać rozwinięty poprzez takie rozszerzenie badań oraz dzięki dużemu zakresowi wiedzy empirycznej dotyczącej eksperyencji życiowej i dojrzałości emocjonalnej przyszłych kapłanów.

Czwarty rozdział monografii przedstawia wyniki badań religijności powołanych (s. 60–80). Autor poruszył aspekt wiary oraz indywidualnych doświadczeń religijnych, a także wyznawanych przekonań z zakresu religii. Aby jeszcze pełniej spojrzeć na duchowość przyszłych księży, badania mogłyby objąć swoim zakresem także szczegółowe formy realizowanych praktyk religijnych w zakresie modlitwy. Choć aspekt ten został częściowo

poruszony w pytaniu o odczuwanie obecności i działania Boga, to brakuje jednak doprecyzowania konkretnej formuły modlitwy. Interesujące wydaje się określenie, czy duchowość początkujących seminarzystów była budowana poprzez regularne sprawowanie liturgii godzin i czynny udział w celebracji zgromadzenia liturgicznego czy raczej klasyczny pacierz bądź różaniec. W tym zakresie istotną rolę na powołanie kleryków może odgrywać wpływ podejmowanych wcześniej poszczególnych rodzajów pobożności wypływających z kultu Matki Bożej, Męki Pańskiej bądź innych.

Nadzieję napawają zestawienia odpowiedzi na pytania dotyczące praktyk religijnych, choć same nie przedstawiają obrazu idealnego. Ostatni podrozdział, opisujący moralność religijną, stanowi interesujące źródło wiedzy o problemach, z jakimi przyjdzie się zmierzyć odpowiedzialnym za formację ludzką przyszłych kapłanów.

Rozdział piąty ukazuje świat wartości oraz obawy przyszłych prezbiterów (s. 81–89). Omówione wyniki badań dotyczą wartości fundamentalnych, ogólnoludzkich oraz społecznych i narodowych. Oddzielny podrozdział poświęcono życiowym lękom kandydatów do kapłaństwa. Autor w tej części książki zauważył, że nowe pokolenie, zaczęło przede wszystkim doceniać najbliższe otoczenie i środowisko macierzyste, odchodząc od wielkich, niekiedy trudno dostępnych idei.

Szesty rozdział pracy przynosi odpowiedź na pytania dotyczące uwarunkowań i motywacji powołanych (s. 90–111). Ks. Pawlina omawia wspólnoty, w których wzbudziły się powołania, zaznaczając istotną rolę posługi ministranckiej, pozostającej niezmiennie stałym trendem wśród decydujących o wstąpieniu do seminarium. Pod tym względem badania mogłyby zostać znacznie rozszerzone przez odniesienie do podziału hierarchii we wspólnocie służby liturgicznej, funkcji pełnionych w parafiach podczas celebracji i nabożeństw, a także zaangażowania na poszczególnych etapach formacji. Istotną rolę odgrywa także samo postrzeganie posługi ministranckiej przez kandydatów do kapłaństwa, którzy w przyszłości będą definiować i realizować założenia wpływające na rozwój i kształcenie posługujących im chłopców. Wymienione aspekty pozwoliłyby na precyzyjną ocenę stanu liturgiki pastoralnej oraz jej bezpośredniego oddziaływania na tworzących zgromadzenie.

Autor dotyka także kwestii rodziny i najbliższych, sięgając również do tradycji powołań w rodzinie oraz wpływu znajomości innych kapłanów oraz kleryków. Praca ukazuje także obraz wytrwałości w przyjętym postanowieniu. Dużą rolę z punktu widzenia socjologii mają dane dotyczące pozytywnego i negatywnego wpływu środowiska na powołanie, zarówno w odniesieniu do rodziny, jak również do innych osób. W czasach, kiedy

niektóre środowiska odrzucają publicznie nauczanie Papieża Polaka, niezwykle ważne wydają się motywacje powołań oraz samo znaczenie spuszczony Jana Pawła II, który poprzez swoje dziedzictwo dalej pobudza do wstąpienia w szeregi duchowieństwa. W tym miejscu należy złożyć autorowi wyrazy uznania za szczegółowe podejście do zagadnienia związanego z wpływem Ojca Świętego na powołanych i ich rodziny, pozwalające na szerszą analizę aktualności papieskiego przesłania tak potrzebnej w dzisiejszym nurcie pastoralnym.

Rozdział siódmy poświęcono wizji kapłaństwa w przekonaniu przyszłych księży (s. 112–122). W tej części praca wskazuje na opinie dotyczące posługi kapłańskiej oraz idealny model kapłana. Nie brak także informacji o duszpasterskich pasjach przyszłych księży, stanowiących raczej ciekawostkę socjologiczną, ale także ich zainteresowaniach pastoralnych, mających przecież bezpośredni wpływ na przyszłość duszpasterstwa i ewangelizacji w Polsce.

Ósmy rozdział publikacji obejmuje aspekt wizji Kościoła według wstępujących do seminarium (s. 123–133). Autor poruszył w nim takie kwestie jak istota Kościoła i jego bieżąca kondycja oraz nowe wyzwania. Ks. Pawlina podsumował także obecną sytuację jako poprawne podjęcie synodalnej wizji eklezjalności przez powołanych i właściwe rozumienie przez nich tego elementu teologii przy jednoczesnym braku optymizmu wobec najbliższych lat pod względem wpływu instytucji Kościoła na świat i jego realia.

Rozdział dziewiąty dotyczy wizji społeczeństwa w odczuciu powołanych (s. 134–142). Na tym etapie omawiane wyniki badań obejmują problematykę społeczną oraz polityczną. Młodzi seminarzyści mają także różnorodne, w znacznym stopniu rozbieżne z przyjętymi powszechnie stereotypami, preferencje polityczne dotyczące wyborów i startujących w nich partii, a także członkostwa Polski w strukturach Unii Europejskiej. Ostatni podrozdział badawczy ukazuje podejście kandydatów do kapłaństwa do istniejących zagrożeń społecznych.

Ostatnim elementem głównej części pracy jest rozdział zatytułowany „Aby szli i owoc przynosili...” zawierający sugestie formacyjne wynikające z całościowej refleksji autora nad przedstawionymi w pracy wynikami badań (s. 143–163). Ks. Pawlina wskazuje na potrzebę odnowionego spojrzenia na Kościół w odniesieniu do nauczania ojca świętego Franciszka i jego koncepcji dotarcia z Ewangelią na peryferie. Eklezjologia proponowana przez autora dotyczy więc wizji Kościoła będącego blisko ludzi, który ma szansę zerwać ze stereotypem bycia postrzeganym jako nieczuła i zamknięta instytucja. Aby osiągnąć ten cel, praca wskazuje na konieczność autentyczności warunkowanej przez nawrócenie pastoralne, które stanowi

dzisiaj jedną z szeroko omawianych koncepcji odnowy duszpasterstwa. W tej części rozdziału ukazano także wielką rolę uniwersalizmu wynikającego z natury Kościoła, stanowiącego klucz do właściwego odpowiadania na potrzeby współczesnego świata. Pastoralną skuteczność autor buduje na Nowej Ewangelizacji oraz solidnej pracy formacyjnej, nie uciekając przy tym od wymagających zmian w podejściu duszpasterskim. Ks. Pawlina wskazał także na konieczność powrotu do kerygmatu.

Ksiądz Krzysztof Pawlina zauważył, że teologia zawarta w dokumentach Jana Pawła II i Benedykta XVI stanowi wprawdzie skarb Kościoła, ale ma jednak charakter teoretyczny, trudny do przyswojenia we współczesnych realiach, w których ludzie oczekują przede wszystkim żywego świadectwa i „wydarzenia się” teologii w rzeczywistości. Owszem, potrzebna jest intensyfikacja działań ewangelizacyjnych i aktywizacja wierzących do dawania świadectwa poprzez czyny, jednak przytoczony pogląd, może być użyty w oderwaniu od szerszego kontekstu i – mimo najlepszych chęci autora – zostać poddany przez niedoświadczonych czytelników znacznej nadinferpretacji, doprowadzając ostatecznie do wypaczenia rozumienia teologii jako sprawdzonego fundamentu wiary. Nie jest ona bowiem, zwłaszcza w nauczaniu ostatnich papieży skostniałą strukturą, ale wypływa z ich doświadczenia i życiowego przekonania, sama będąc teorią rodzi się i istnieje dla praktyki i tylko w tym kontekście może być źródłem zdrowych, duszpasterskich idei. Obecne czasy, tak pełne wielorakich wątpliwości, winny być tym bardziej przeżywane w oparciu o doświadczenie wiary wypracowane przez autorytety, stanowiące fundament dzisiejszej eklezjologii. Takie pojmowanie priorytetów pastoralnych sprawia, że można ze spokojem patrzeć na rozwój małych wspólnot w Kościele, które zakorzenione w duchu Soboru Watykańskiego II i nauczaniu papieskim stanowią miejsce dojrzewania do podejmowania decyzji o powołaniu, a niekiedy pełnią także funkcję inkubacyjną jako seminaria.

Podsumowując, należy podkreślić, że pomimo poczynionych w niniejszej recenzji drobnych uwag, publikacja stanowi unikalny wkład w udokumentowanie obecnego stanu formacji kandydatów rozpoczynających drogę do kapłaństwa. Książka została napisana w sposób przystępny, co znacznie ułatwia jej przyswojenie oraz indywidualną analizę przedstawionych wyników. Jednocześnie cały materiał został solidnie opracowany, dzięki czemu lektura może stanowić doskonałe źródło nie tylko pod względem socjologicznym, ale również homiletycznym. Warto, żeby osoby odpowiedzialne za formację powołanych do kapłaństwa i funkcjonowanie seminariów duchownych sięgnęły do niniejszej pozycji, aby jeszcze lepiej poznać profil kleryków i móc spojrzeć na ich decyzje i poglądy z uwzględnieniem

szerszej perspektywy. Niniejsza monografia może stanowić także cenne źródło wiedzy dla odpowiedzialnych za wzbudzanie nowych powołań na poziomie diecezji oraz zakonów, bowiem – dzięki przedstawionym w niej szczegółowym analizom – umożliwi podjęcie precyzyjnie przygotowanych działań pastoralnych, które – trafiając do właściwych odbiorców – pozwolą na osiągnięcie owocnych efektów.

Jakub Akonom